

РОЗДІЛ III. ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.2

СПРАВЕДЛИВІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ

Божко В.М., к.ю.н., доцент

Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка

Стаття присвячена дослідженню того, наскільки вимоги справедливості пронизують відносини оплати праці. Автор доводить, що дотримання справедливості впливає не лише зі змісту міжнародно-правових актів, але й вітчизняного законодавства. Результатом втілення принципу справедливості в оплаті праці має стати справедлива заробітна плата.

Ключові слова: оплата праці; заробітна плата; справедливість; справедлива заробітна плата.

Божко В.Н. СПРАВЕДЛИВОСТЬ В ОПЛАТЕ ТРУДА / Полтавский национальный технический университет имени Ю. Кондратюка, Украина

Статья посвящена исследованию того, насколько требования справедливости пронизывают отношения оплаты труда. Автор доказывает, что соблюдение справедливости вытекает не только из содержания международных документов, но и отечественного законодательства. Результатом воплощения принципа справедливости в оплате труда должна стать справедливая заработная плата.

Ключевые слова: оплата труда; заработная плата; справедливость; справедливая заработная плата.

Bozhko V.M. EQUITY IN REMUNERATION / Poltava national technical university named after G. Kondratyuk, Ukraine

This article is devoted to clarification how the equity requirements interfuse the remuneration relationship. The author argues that the equity adherence influences not only on international law acts sense and on the national legislation. The justified salary shall be the implementation of the equity principle.

Key words: remuneration, salary, rightness, justified salary.

Віра в торжество справедливості – неодмінна передумова високоморального життя суспільства. Проте вона не повинна бути сліпою, а має ґрунтуватися на розумінні її сутності. Адже справедливим традиційно вважають такий порядок існування людей, який відповідає гуманістичним уявленням про природу і сутність людини та її невід’ємні права, про гармонійне збалансування потреб та інтересів людини, суспільства й держави. Справедливість передбачає домірність між фактичним впливом різних людей на життя суспільства та їх становищем, між їх правами і обов’язками, їх заслугами та громадським визнанням, діяльністю і винагородою, між злочином і покаранням. Вона також впливає на розподіл матеріальних і духовних благ, створених спільними зусиллями людей, вимагаючи еквівалентного їх обміну.

Справедливість загалом має об’єктивний характер. Адже, якщо заохочення чи покарання застосовують свавільно, то про справедливість у цьому випадку не може бути й мови. Справедливість вимагає абстрагування від будь-яких особистісних симпатій та антипатій. Тому богиню правосуддя Феміду зображають в образі жінки, очі котрої зав’язані, а в руках – терези, за допомогою яких вона наосліп зважує тяжкість проступку і міру покарання, прагнучи, щоб жодна її пристрасть не вплинула на шальки терезів і не завадила справедливості.

Сфера застосування справедливості безмежна, адже вона охоплює не лише правові, але й політичні, економічні, соціальні явища, вчинки і навіть життєві позиції людей. Усе це, на наш погляд, зумовлює актуальність аналізу того, наскільки справедливість пронизує вітчизняну правову систему взагалі та відносини оплати праці зокрема.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці С. Мірошник [1], Р. Лівшиця [2], В. Маляренка [3], Р. Ієринга [10] й багатьох інших дослідників.

Віддаючи належне науковому доробку названих учених, потрібно відмітити, що вони спеціально не зосереджували свою увагу на аналізі справедливості в оплаті праці.

Нашою метою є дослідження того, наскільки законодавство у сфері оплати праці відповідає вимогам справедливості.

Окремі дослідники вказують на справедливість як на визначальний принцип права. „Провідне місце в системі загальних принципів права посідає принцип справедливості, адже саме він є фундаментом правової системи”, – наголошує С.В. Мірошник [1, 300]. І додає: „Принцип справедливості є найважливішою умовою ефективності функціонування всієї системи правового стимулювання” [1, 301]. Р.З. Лівшиць стверджує: „Найближче до сутності права знаходиться ідея справедливості” [2, 66-67].

І хоча окремі науковці небезпідставно твердять, що справедливість в Україні ніколи не культивувалася [3, 6], що вона є лише морально-орієнтованою категорією, яка не може бути застосована без звернення до моральних критеріїв [4, 21], справедливість дедалі глибше проникає в право, пронизує всю правову матерію. Адже, вимоги щодо необхідності її дотримання містяться не лише у вітчизняному законодавстві, але й у міжнародно-правових актах.

Так, відповідно до преамбули Статуту ООН, „... ми, народи Об'єднаних націй, переповнені рішучості ... створити умови, за яких буде дотримуватись *справедливість*”. І далі: „ООН переслідує цілі: підтримки міжнародного миру та безпеки ... згідно з *принципами справедливості* та міжнародного права” (частина перша ст.1). У Копенгагенській декларації про соціальний розвиток проголошено: „Вперше в історії ... ми зібрались, щоб визнати значення соціального розвитку та добробуту людей і висунути їх на перший план як у теперішньому, так і в ХХІ столітті” (пункт 1). І далі: „Ми впевнені в тому, що соціальний розвиток і *соціальна справедливість* необхідні для забезпечення та підтримки миру і безпеки в наших країнах ..., соціального розвитку та соціальної *справедливості* не можна досягнути за відсутності миру та безпеки або в умовах відсутності поваги до всіх прав людини і основних свобод. Цей важливий взаємозв'язок було визнано понад п'ятдесят років тому в Статуті Організації Об'єднаних Націй і з того часу він ще більше посилюється”.

Згідно з преамбулою Статуту МОП „... загальний та міцний мир може бути запроваджено лише на основі соціальної *справедливості* ..., досі існують умови праці, котрі зумовлюють *несправедливість*, нестатки для значної кількості людей, що породжує їх невдоволеність, котра загрожує миру та злагоді у всьому світі”. У Філадельфійській Декларації щодо цілей та завдань МОП від 10 травня 1944 року наголошується: „... практика повністю підтвердила справедливість положень Статуту МОП про те, що міцний мир можливий лише на основі соціальної *справедливості*”.

Відповідно до преамбули Статуту Ради Європи від 5 травня 1949 року, „...зміцнення миру на засадах *справедливості* ... є життєво-важливим для збереження людського суспільства та цивілізації”.

Згідно зі ст.41 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, якщо Європейський суд з прав людини визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні *справедливу сатисфакцію*. Тому в пункті 47 Рішення у справі „Бурдов проти Росії” (*Burdov v. Russia*) Суд сформулював такий висновок: „Зазначена у вимозі конкретна сума є надмірною. Керуючись при визначенні суми компенсації *принципом справедливості* ..., Суд присуджує заявникові...”. Відповідно до пункту 194 Рішення у справі „Алієв проти України” (*Aliiev v. Ukraine*) від 29 квітня 2003 року, „... керуючись *принципом справедливості*, Суд присуджує відшкодування матеріальної та нематеріальної шкоди”.

Згідно з пунктом 22 Рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі „Україна-Тюмень” проти України” від 20 травня 2010 року, „... для того, щоб визначити розмір справедливої сатисфакції, Суд враховує специфічні особливості кожної справи, з огляду на які він може дійти висновку, що присуд має бути меншим, ніж вартість фактичної шкоди чи понесених затрат, або що його взагалі не повинно бути”.

Щоправда, відповідно до правових позицій Європейського Суду з прав людини справедливою має бути не лише сума компенсації, але й увесь судовий процес. „Необхідно, щоб процес винесення рішення стосовно заходів, котрі передбачають втручання, був *справедливим*” (пункт 58 Рішення у справі Бушемі проти Італії (*Affaire Buscemi v. Italy*)). „Європейський суд не є судом, до якого можуть бути оскаржені рішення національних судів, а, як правило, питання оцінки доказів належить до компетенції національних судів. Завданням Суду є встановлення

того, чи було провадження в цілому справедливим”, – наголошується в пункті 76 Рішення у справі „Гаваржук проти України” від 18 лютого 2010 року. Тому в пункті 82 Рішення у справі „Совтрансавто-Холдинг” проти України від 25 липня 2002 року констатується: „Право заявника на розгляд його справи справедливо і відкрито незалежним судом ... було порушено”.

„Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах”, – наголошує і Конституційний Суд України в абзаці шостому пункту 9 мотивувальної частини свого Рішення від 30 січня 2003 року №3-рп/2003 [5]. До того ж, як стверджує суддя Конституційного Суду України М.Д. Савенко в абзаці першому пункту 1 окремої думки до Рішення єдиного органу конституційної юрисдикції від 11 березня 2003 року №6-рп/2003, „у Рішенні Конституційного Суду України мають бути наведені переконливі правові аргументи, що не викликають сумніву в його справедливості” [6].

Як наголосив Конституційний Суд України у справі про призначення судом більш м'якого покарання, „... закони ... мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо” (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004). І далі: „Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права”.

Конституційний Суд Російської Федерації також наголошує на необхідності дотримання принципу справедливості. Згідно з абзацом третім пункту 2 мотивувальної частини його Постанови від 28 січня 2010 року №2-П, „...федеральний законодавець повинен враховувати, що ... свобода підприємницької діяльності й свобода договорів повинні, виходячи із загальних принципів права, відповідати вимогам справедливості”.

Принцип справедливості знайшов своє відображення й у вітчизняному законодавстві. Так, відповідно до ст.95 Конституції України та пункту 9 частини першої ст.7 Бюджетного кодексу України „бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами”. Згідно зі ст.3 Цивільного кодексу України справедливість визнана однією із засад цивільного законодавства. Відповідно до частини дев'ятої ст.7 Сімейного кодексу України сімейні відносини теж регулюються на засадах справедливості.

Отже, все наведене вище яскраво свідчить про те, що принцип справедливості повинен втілюватись й у нормах інституту оплати праці, але водночас зумовлює таке питання: якщо правова система пронизана ідеєю справедливості, то чи має сенс сама постановка питання про справедливість оплати праці? Відповідь на це питання має бути негативною лише за однієї умови: якщо всі норми, які унормовують відносини оплати праці, є справедливими. Але чому норми права можуть бути несправедливими? Адже ще в Старому Заповіті записано: „За справедливістю, лише за справедливістю будеш гнатися, щоб жити й заволодіти Краєм, що Господь, Бог твій, дає тобі” (П'ята Книга Мойсеєва, 16:20). У преамбулі Збірника Законів царя Хамурапі наголошується: „Для того, аби в країні запанувала справедливість, треба знищити беззаконня та злих людей, щоб сильні не утискували слабких” [7, 12]. Подібну вимогу містить і припис ст.63 глави 10 Законів Ману [8, 38]. У Статуті Великого князя Ярослава Мудрого вказано: „Суддям належить вникати в суть справи ... Горе тому, хто оправдує нечестивого ради мзди і від правдивого правду віднімає ... Бійтеся, хто не судив справедливо”.

Якщо ще в перших нормах права було втілено вимоги справедливості, чому ж тоді з плином часу з'являються несправедливі загальнообов'язкові правила поведінки? Розмірковуючи над цим, пригадаємо припис частини першої ст.8 Конституції України, відповідно до котрого в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Згідно з абзацом другим підпункту 4.1. пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року №15-рп, „верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і

зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості". І далі: „Таке розуміння права не дає підстав для його отождолення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи”, – наголошує єдиний орган конституційної юрисдикції в абзаці третьому підпункту 4.1. пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004.

Отже, відповідно до наведеної правової позиції Конституційного Суду України, закон не завжди є справедливим. І хоча, формулюючи свою правову позицію, єдиний орган конституційної юрисдикції у названому Рішенні вказує у тому числі й на обмеження свободи і рівності як на можливі прояви порушення справедливості, він не пояснює, чому єдиний орган законодавчої влади в Україні може ухвалювати несправедливі закони. Адже згідно з преамбулою Конституції України Верховна Рада України діє від імені Українського народу – громадян України всіх національностей. Таким чином, парламент є представницьким органом влади, котрий представляє інтереси Українського народу. Хоча, згідно зі ст.1 Закону України „Про статус народного депутата” від 17 листопада 1992 року, в редакції Закону України від 22 березня 2001 року, народний депутат – це представник Українського народу у Верховній Раді України.

Проаналізувавши все викладене вище, доходимо висновку, що довіритель є Український народ. А хто ж представляє його інтереси: Верховна Рада України чи народний депутат? Уважаємо, що законодавець безпідставно визнав кожного із чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів представником одного суб'єкта права. Однак навіть якщо погодитись із таким його рішенням, то чому ж тоді у вітчизняному парламенті існує більшість та меншість, чому в народних депутатах бувають різні позиції щодо одного і того ж законопроекту? Адже кожен із них представляє того ж самого суб'єкта права – Український народ. А один суб'єкт права не може одночасно мати різні, суперечливі, взаємовиключні інтереси. Вважаємо, що саме тому всі правові акти повинні ухвалюватись в парламенті одногосно.

Отже, у законодавчому процесі поєднують свої зусилля Верховна Рада України, котра представляє інтереси Українського народу та Президент України, який згідно з частиною першою ст.102 Конституції України є главою держави і виступає від її імені. Виникає питання: чому ж тоді закон може бути несправедливим, якщо його приймають в їхніх інтересах представники Українського народу та держави? Відповідь на це питання ми відшукали в абзаці другому пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року №3-рп/99: *„Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба в здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо”* [9]. І далі: *„Інтереси держави можуть збігатися повністю, частково або не збігатися зовсім з інтересами державних органів, державних підприємств та організацій чи з інтересами господарських товариств з часткою державної власності у статутному фонді. Проте держава може вбачати свої інтереси не тільки в їх діяльності, але й у діяльності приватних підприємств, товариств”* (абзац третій пункт 4 мотивувальної частини Рішення від 8 квітня 1999 року №3-рп/99).

Така правова позиція єдиного органу конституційної юрисдикції спонукає нас до наступних висновків. По-перше, інтереси держави не збігаються з інтересами інших суб'єктів права, а отже, й з інтересами суб'єктів трудових правовідносин – працівників і роботодавців. По-друге, з наведеної правової позиції випливає також, що в Президента України, Верховної Ради України, нарешті самого Конституційного Суду України та інших органів публічної влади існують власні інтереси, відмінні від інтересів держави. Тобто навіть, якщо роботодавцем є державне підприємство або орган державної влади, то їх інтереси як роботодавців не відповідають інтересам держави. А це спричиняє необхідність пошуку відповіді на таке питання: хто ж спроможний не лише збагнути, але й бути носієм і захисником інтересів саме держави, адже остання об'єктивно не здатна вступати в правові відносини безпосередньо? Вона діє лише через органи влади, через людей, котрі є носіями інших, приватних інтересів.

Як сформувати механізм управління таким чином, щоб, перебуваючи на державній службі, працівник піклувався лише про інтереси держави?

По-третє, якщо органи державної влади взагалі та парламент і глава держави зокрема мають власні інтереси, то в ухвалених ними нормах права можуть бути втілені їхні інтереси, котрі відрізняються від інтересів їх довіритель, від вимог справедливості. Напевно, саме тому єдиний орган конституційної юрисдикції у своєму Рішенні від 2 листопада 2004 року №15-рп прийшов до висновку, що верховенство права – це не верховенство закону, бо він може бути і неправим, якщо не проникнутий передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності. Р.Іеринг також наголошував: „Право – це юридично захищений інтерес”. І далі: „Зміст законів пізнається не через їх тлумачення, а через аналіз захищених у них інтересів” [10, 219].

По-четверте, нашу увагу привернув також той факт, що в названому Рішенні до інтересів держави Конституційний Суд України відніс „здійснення загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства” тощо. Цікаво знати, чим він керувався, формулюючи таку правову позицію? Адже відповідно до ст.3 Конституції України людина є найвищою соціальною цінністю; її права, свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав є головним обов’язком держави.

Отже, можливо, саме в порушенні балансу приватних та публічних інтересів і слід шукати причину несправедливості законів? Адже законодавство може бути справедливим лише тоді, коли в ньому не лише буде збалансовано свободу та рівність, але й інтереси всіх суб’єктів права, не лише держави й суспільства, але й працівників і роботодавців, приватні та публічні інтереси. Інакше працівники та роботодавці не матимуть стимулів до високопродуктивної праці, не зможуть задовольнити потреби споживачів їх товарів та послуг, не отримають засобів до свого існування, від чого постраждають, в першу чергу, держава й суспільство.

Саме тому в статті 8 Декларації права на розвиток, затвердженій резолюцією 41/128 Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1986 року, проголошено: „Держави повинні вжити всіх необхідних заходів для здійснення і забезпечення ... рівноваги між працею та власністю ... й справедливого розподілу доходів”. Р.З.Лівшиць також переконує: „Ухвалення справедливого рішення на рівні суспільства передбачає врахування різноманітних інтересів та пошук компромісів”. І далі: „Соціальна справедливість – це компроміс інтересів окремих людей та соціальних груп” [2, 67]. Є. Шмідт-Ассманн – більш категоричний: „Органи публічної адміністрації зобов’язані справедливо зважувати між собою та один проти одного публічні й приватні інтереси” [11, 174].

Європейський Суд з прав людини також неодноразово наголошував, що справедлива норма права має збалансовувати публічні та приватні інтереси. Так, у пункті 37 Рішення в справі „Прітті проти Сполученого Королівства” (*Pretty v. United Kingdom*) Суд вважав за необхідне „забезпечити справедливу рівновагу між загальними інтересами суспільства та інтересами конкретної людини. Пошук цієї рівноваги – невід’ємний принцип, який впливає з усієї сукупності положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод”. „Для з’ясування наявності порушення ... Суд повинен встановити, чи було забезпечено справедливу рівновагу між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту основних прав людини. Забезпечення такої рівноваги є невід’ємним принципом всієї Конвенції”, – підкреслюється в пункті 5 Рішення у справі „Лінгвістик Белж” (*Belgian Linguistic*) від 23 липня 1968 року та пункті 69 Рішення у справі „Спорронг і Лоннрот проти Швеції” (*Sporrong and Lonroth v. Sweden*).

Відповідно до Постанови Конституційного Суду Російської Федерації від 13 липня 2010 року №16-П, „встановлені федеральним законодавцем ... обмеження права на свободу підприємницької діяльності повинні відповідати конституційним критеріям необхідності, домірності та пропорційності, забезпечуючи рівновагу між публічними та приватними інтересами” (абзац п’ятий пункту 2) [12]. І далі: „Забезпечуючи при здійсненні правового регулювання баланс приватних та публічних інтересів у сфері підприємницької діяльності, федеральний законодавець повинен також враховувати, що цілі обмеження прав і свобод

повинні бути не лише юридично, але й соціально виправданими, а самі обмеження – адекватними цим цілям та відповідати вимогам справедливості”.

Вважаємо, що, окрім публічних та приватних інтересів, в оплаті праці слід збалансувати інтереси працівників і роботодавців, адже справедливість – це врахування інтересів усіх суб'єктів права. Тому маємо правове підґрунтя не лише для розмежування права і закону, але й для пошуку справедливості в оплаті праці, бо не завжди в нормах трудового законодавства втілено ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності.

Все вищевикладене підтверджує актуальність дослідження того, як дотримується принцип справедливості в оплаті праці. Адже механізм її правового регулювання вже сформований Верховною Радою України у Законі України „Про оплату праці” від 24 березня 1995 року. Якщо ж інтереси парламенту можуть відрізнятись від інтересів держави, працівників, роботодавців і можуть поширюватись далеко за межі діяльності єдиного органу законодавчої влади, то це, на наш погляд, зумовлює необхідність зважування на шальках справедливості кожної норми права, дія якої спрямована на відносини оплати праці. Переконані, що лише тоді, коли законодавство буде відповідати вимогам справедливості, воно здатне буде ефективно унормувати названі відносини.

Проте ми переконані, що результатом втіленням вимог справедливості в оплаті праці, у механізмі її правового регулювання має стати справедлива заробітна плата. Іншими словами, оцінити через призму вимог справедливості процес оплати праці, тобто трансформацію праці в грошовий еквівалент, можна лише за її результатом. Якщо він є справедливим, то й заробітна плата, яку працівник отримує за свою працю, теж буде справедливою, і навпаки: якщо оплата праці не пронизана ідеєю справедливості, то й не варто очікувати справедливої плати за працю.

Аналіз чинних міжнародних нормативно-правових актів яскраво засвідчив, що в них міститься не лише вимога обов'язкового дотримання принципу справедливості, але й гарантія права працівників на справедливую заробітну плату. Однак перш ніж людство усвідомило цю необхідність, недостатність проголошення лише права на працю, на заробітну плату, свободу праці як підґрунтя для повноцінного існування людини в цивілізованому суспільстві, йому довелось пережити безліч економічних і соціальних криз.

Тому в Загальній декларації прав людини, схваленій резолюцією 217А (III) 10 грудня 1948 року на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН, проголошено не лише право кожного „на працю, на справедливі та сприятливі умови праці” (пункт 1 ст.23), але й право кожного працюючого „на справедливу і задовільну винагороду” (пункт 3 ст.23).

Подальший розвиток права на справедливу заробітну плату знайшов своє відображення в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, схваленому резолюцією 2200 (XXI) 16 грудня 1966 року на 21 сесії Генеральної Асамблеї ООН. У статті 7 Пакту вказано, що держави-учасниці „визнають право кожного на справедливі й сприятливі умови праці, які включають, зокрема: а) *винагороду*, яка забезпечувала б як мінімум, усім працівникам справедливу зарплату”.

Відповідно до Тристоронньої декларації принципів, котрі стосуються багатонаціональних корпорацій та соціальної політики, затвердженої Адміністративною радою Міжнародного бюро праці на його 204-й сесії в Женеві 17 листопада 2000 року, „заробітна плата ... повинна пов'язуватись з економічним становищем підприємства, проте як мінімум вона має бути достатньою для задоволення основних потреб працівників та членів їх сімей” (пункт 35).

Згідно з частиною I Європейської соціальної хартії (переглянутої), схваленої 3 травня 1996 року Радою Європи, „всі працівники мають право на *справедливі умови праці*” та „на *справедливу винагороду*, яка забезпечує гідний рівень життя для них самих та для їхніх сімей” (пункт 4).

Відповідно до ст. 5 Хартії Європейського Співтовариства „Про основні соціальні права працівників” від 9 грудня 1989 року, „будь-яка *праця повинна справедливо винагороджуватись*. З цієї метою ... в кожній окремій країні працівникам повинна бути забезпечена *справедлива заробітна плата*”.

У підпункті 6.1.1. пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008 вказано: „У міжнародному праві вироблено систему прав

людини як визначальних засад правового статусу фізичної особи. Наразі цю систему складають: Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Енцикліка прав людини (*Pasem in terris*) 1963 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року тощо. *Сукупність прав, зазначених у названих документах, дістала відображення в Конституції України 1996 року*”.

Проте здійснений нами аналіз Основного Закону України засвідчив, що в ньому не передбачено права працівників на справедливу заробітну плату. Натомість Конституційний Суд Російської Федерації наголошує: „Формуючи правовий статус особи, котра працює за трудовим договором, федеральний законодавець ґрунтується на визнанні того, що *праця такої особи організується, застосовується та управляється в інтересах роботодавця*, який зобов’язаний забезпечити право працівника на своєчасну та в повному розмірі *виплату справедливої заробітної плати*” (абзац перший підпункту 2.1. пункту 2 мотивувальної частини його Постанови від 25 травня 2010 року №11-П) [13].

Отже, у низці міжнародно-правових актів, котрі відповідно до ст.9 Конституції України є частиною національного законодавства України, проголошено право на справедливу заробітну плату. Тобто не право на заробітну плату взагалі, як плату за виконання роботи, обумовленої трудовим договором, а гарантію того, що працівник та члени його сім’ї матимуть достатні засоби для звичного їм способу життя, для збереження людської гідності. Ось чому це обов’язково слід врахувати вітчизняному законодавцю, вносячи зміни до Конституції України й ухвалюючи Трудовий кодекс України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мирошник С.В. Теория правового стимулирования: дис. доктора юрид. наук: 12.00.01 / Светлана Валентиновна Мирошник; Северокавказская академия государственной службы. – Ростов-на-Дону, 2003. – 383 с.
2. Лившиц Р.З. Теория права: учебник / Р.З. Лившиц. – М.: Издательство БЕК, 1994. – 224 с.
3. Маляренко В. Чому Україна відстала країна? / В. Маляренко // Голос України. – 2010. – № 179, 25 вересня. – С. 6-7.
4. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України: монографія / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2010. – 216 с.
5. Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року №3-рп/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 6. – Ст. 245.
6. Окрема думка судді Конституційного Суду України Савенка М.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2003 року № 6-рп/2003 // Вісник Конституційного Суду України. – 2003. – № 2. – С. 8-15.
7. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, юрид. фак., каф. истории государства и права; [сост.: В.А. Томсинов]. – 2-е изд., доп. – М.: Зерцало-М, 2004. – 549 с.
8. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. Т. 1. / [сост.: К.И. Батыр и др.]; под ред. К.И. Батыра и Е.В. Поликарповой. – М.: Юрист, 2007. – 390 с.
9. Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – №15. – Ст. 614.
10. Иеринг фон Р. Цель въ праве / Рудольф фонъ Иеринг; [пер. В.Р. Лицкаго, Н.В. Муравьева, Н.Ф. Дерюжинскаго]; Т. 1. С.Пб., Издание Н.В.Муравьева, 1881. – 412 с.
11. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / Ебергард Шмідт-Ассманн; [пер. з нім. Г. Рижков, І. Сойко, А. Баканов]; відп. ред. О. Сироїд. – [2-ге вид., перероблене та доповнене]. – К.: К.І.С., 2009. – 552 с.
12. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 13 июля 2010 года № 16-П // Собрание законодательства РФ. – 2010. – № 31. – Ст. 4296.
13. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 25 мая 2010 года № 11-П // Собрание законодательства РФ. – 2010. – № 23. – Ст. 2934.